

MIGRATSIYA SABABLARI VA UNI TASHKIL QILISH USULLARI.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7852632>

Arzikulov Otabek Ali o'g'li

dotsent, Jizzax politexnika instituti, O'zbekiston

Mamirova Madinabonu Bexzod qizi

talaba, Jizzax politexnika instituti, O'zbekiston

otabek_0791@mail.ru

Annotatsiya: Statistika o'qitishda migratsiya jarayonlarini tashkil etishda o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish muammolari va muammolarni hal qilish yo'llari yoritilgan.

Kalit so'zlar: migratsiya, demografiya, reevakuatsiya, deportatsiya, dinamika, mexanik takror ishlab chiqarish.

Annotation: Problems and solutions for the development of creative skills of students in the organization of migration processes in the teaching of statistics are described.

Keywords: migration, demography, re-evacuation, deportation, dynamics, mechanical reproduction

Migratsiya oddiy tilda, odamning bir joydan ikkinchi joyga ko'chishi: bu ichki yoki xalqaro asosda bo'lishi mumkin. Migratsiya tanlov yoki xohish bilan bo'lishi shart emas, balki vaziyatdan chiqib ketishga majbur bo'ladi. Migratsiya sabablarini "iqtisodiy migratsiya, ijtimoiy migratsiya, siyosiy migratsiya va ekologik migratsiya" deb tasniflash mumkin va migratsiya omillarini umumlashtirish yoki turli xil "Surish (hududni tark etish sababi)" va "tortishish (hududga ko'chish sabablari)" omillari yig'indisi deb atash mumkin (1-chizma).

Iqtisodiy migratsiya- martaba o'sishi yoki ish qidirish uchun boshqa joyga ko'cherishni anglatadi.

Ijtimoiy migratsiya- hayot sifatini yaxshilash yoki oila va qarindoshlarga yaqin bo'lish uchun boshqa joyga ko'chirishni anglatadi.

Siyosiy migratsiya- bu odam urush yoki siyosiy ta'qib kabi salbiy stenariylardan qochishga tayyor bo'lgan vaziyatlarda yuzaga keladi.

Ekologik migratsiya- tabiiy ofatlar sharoitida amalga oshiriladi.

(1-chizma) Migratsiya sabablarining umumiy tasnifi.

Jahon xo'jaligi rivojlanib, mamlakatlararo integratsion aloqalar kuchayib borgan sayin, mehnat migratsiyasi ham tobora intensivlashib bormoqda. Rivojlangan mamlakatlar va iqtisodiy qoloq mamlakatlar o'rtasidagi farqlarning uzluksiz chuqurlashib borayotgani ham ushbu jarayonlarni jadallashtirishga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Chunki mehnat migratsiyasi kishilik taraqqiyotining hozirgi bosqichida migratsiyaning o'ziga munosib ish va yuqori daromad topish maqsadida amalga oshirilgan alohida turi bo'lib, iqtisodiyoti og'ir ahvolda bo'lgan kam rivojlangan mamlakatlarda bandlik va ish haqining o'tkir muammolarini hal etishning asosiy vositalaridan biriga aylandi. Tabiiyki, siyosiy mustaqillikka erishgan, lekin ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotda o'tmishdan qolgan merosning og'ir muammolarini uzil-kesil hal etish zaruratiga duch kelgan O'zbekiston ham XX asrning fenomeni-mehnati migratsiyasi jarayonlaridan chetda qolish imkonini topolmadi. Bu esa mehnat bozoriga o'zining ta'sirini ko'rsatmay qolmadi.

Migratsiya bo'yicha ko'pgina munozaralarda boshlang'ich nuqta odatda raqamlardir. Migratsiya kabi global ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlar bilan bog'liq miqyosdagi o'zgarishlarni, paydo bo'layotgan tendentsiyalarni va o'zgaruvchan demografiyani tushunish biz yashayotgan o'zgaruvchan dunyoni tushunishga va kelajakni rejalashtirishga yordam beradi. Hozirgi global hisob-kitoblarga ko'ra, 2020 yilda dunyoda 281 millionga yaqin xalqaro muhojir bo'lgan, bu esa butun dunyo aholisining 3,6 foiziga to'g'ri keladi. Umuman olganda, xalqaro muhojirlarning taxminiy soni so'nggi besh o'n yillikda oshgan. 2020-yilda o'z tug'ilgan mamlakatlaridan boshqa davlatda yashovchi jami 281 million kishi 1990-yilga nisbatan 128 million kishiga ko'p bo'lgan va 1970-yildagi taxminiy raqamdan uch baravar ko'pdir.

Migratsiyaning 10 ta asosiy sabablarini ajratib ko'rsatish mumkin:

Ta'lim maqsadlarida. Chet elda o'qish yoshlarda katta qiziqish uyg'otdi.

Ba'zilar yanada sifatli ta'lim olishni afzal ko'radilar, boshqalari esa yangi joylarni o'rganish va yashash uchun.

Karyera oshirish uchun. Uzoq vaqt davomida chet elda ishlashga tayyor bo'lish.

Aholining haddan tashqari ko'payishi. Aholining haddan tashqari ko'payishi rivojlanayotgan va rivojlanmagan mamlakatlarni tashvishga soladigan masalalardan biridir. Aholining ko'payishi, shuning uchun imkoniyatlarning pasayishi yoki ish haqining pastligi Hindiston fuqarolari orasida migratsiyaning asosiy sabablaridan biridir.

Ijtimoiy va diniy sabablar.

Qashshoqlik.

Sog'liqni saqlashni yaxshilash. The Economic Times nashrining xabar berishicha, 2021 yil holatiga ko'ra, yaxshi va xavfsizroq tibbiy xizmatlarga ega bo'lish uchun chet elga ko'chib o'tmoqchi bo'lgan shaxslarga nisbatan viza so'rovlari soni 20 foizga oshgan.

Siyosiy sabablar. Ushbu sabab ostida muhojirlar o'zlarining kelib chiqishi mamlakatlaridagi cheklangan hayot bilan solishtirganda siyosiy erkinlikni boshdan kechirishni izlayotganlaridir.

Urush yoki mojaro zonalari. Urush noyob omillardan biri bo'lib, unga faqat migratsiyaning turtki omillari kiradi. Bu, odatda, odamning ko'chib o'tish va ko'pincha qochqin bo'lishdan ko'ra ko'p tanlovi bo'lmagan stsenariydir.

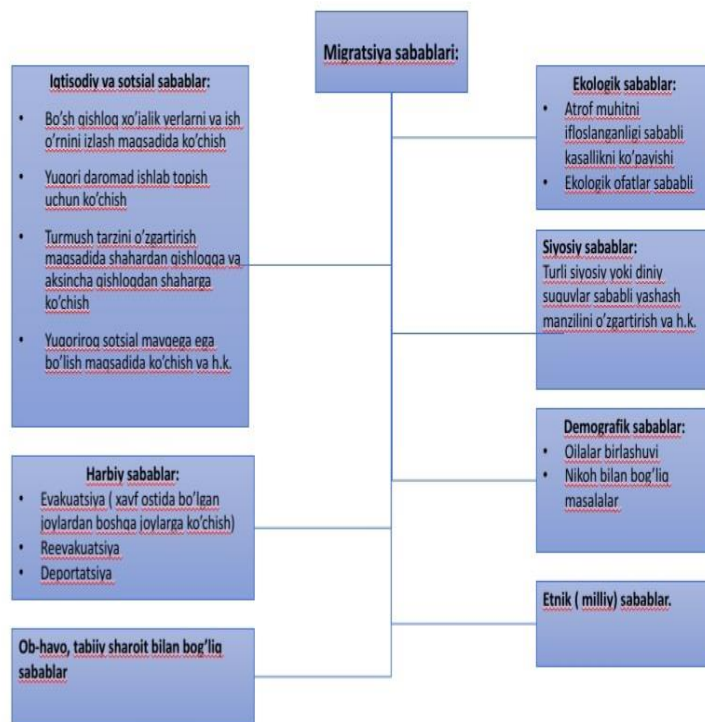
Ekologik omillar. Atrof-muhit har doim muhojirlar uchun harakatlantiruvchi omil bo'lib kelgan; Bularga suv toshqini, qurg'oqchilik, zilzilalar, iqlim o'zgarishi va boshqalar kabi tabiiy ofatlar kiradi.

"Nega EMAS?" omili. Qanchalik kulgili va g'alati tuyulmasin, nima uchun yangi narsalarni sinab ko'rmaslik yoki kashf qilmaslik omili bilan ko'chib yuradigan odamlarning yaxshi to'plami yoki bir qismi bor.

Garchi ko'plab mikro omillarni nomlash mumkin va ro'yxat, albatta, juda uzun. Migratsiya, migratsiya sababidan qat'i nazar, shaxsga yoki oilaga shubhasiz ta'sir qiladi. Ko'pincha muhojirlar oilasiz yashay olmagani yoki sog'inmagani uchun ko'chib ketishadi. Bu shuni ko'rsatadiki, migratsiya to'liq yoki ko'p jihatdan iqtisodiy omil yoki siyosiy omil natijasi emas, balki hissiy shartlar va qo'shimchalar natijasidir.

Migratsiyani qaysi sabablarga ko'ra amalga oshirilganini o'rganish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu ma'noda migratsiya sabablarini quyidagicha tavsiflash mumkin (2-chizma).

(2-chizma) Aholi megratsiyasi sabablari

Sabablarning turli-tumanligi zamon va makon talabidan kelib chiqsada ularning tarkibida iqtisodiy sabablar ustuvor hisoblanadi va migratsiya yo'nalishini belgilab beradi. Sababi bir joydan ikkinchi joyga ko'chish xohishi asosan turmush darajasini yaxshilash va shu maqsadda daromadli ish joylarini izlash bilan bog'liq bo'ladi.

Migratsiya asosan ikki shakilda tashkil qilinadi (3-chizma).

3-chizma. Aholi migratsiyasi sabablari.

Birinchi usul davlat va ijtimoiy tashkilotlarning iqtisodiy yordami va ishtiroki bilan amalga oshiriladi. Bu yerda bosh vazifa chaqiriq asosida ishchilarni uyushgan holda to'plashdan iborat. Shuning uchun ham bu usul uyushgan ijtimoiy-tashkiliy usul deb yuritiladi. Ijtimoiy-tashkiliy usul sobiq ittifoq davrida juda kenga qo'llanilgan edi. Masalan, 1950-1960 yillarda mehnat resurslarining ko'pchilik qismi (1.5 mlndan ko'proq kishi) shimoliy Qozog'iston va janubiy Sibirdagi cho'l zonalari va quruq

yerlarni o'zlashtirish uchun uyushgan holda jo'natilgan edi. Qat'iy reja asosida ishchi kuchlari XX asrning ko'rinishlari bo'lgan BAMga, G'arbiy Sibirdagi neft-gaz kompleksiga, Timan-Pechora TPGga mobilizatsiya qilindi. Shu barobarida yuqori malakali kadrlar yetishmagan hududlarga, sanoat tarmoqlari rivojlanmagan joylarga, xususan, O'rta Osiyo va Qozog'iston Respublikalariga ishlash uchun mobilizatsiya qilindi. Bunday migratsion siyosat o'z ahamiyati bilan ham ijobiy, ham salbiy oqibatlariga ega edi.

Ikkinchi usulda migratsiya migratlarning o'z kuchi va mablag'i yordamida yakka tartibda amalga oshadi.

Aytish joizki, bozor iqtisodiyoti migratsiya shakllarini tubdan o'zgartirdi. Oldin uyushgan holda tashkil qilish bilan shug'ullanib kelayotgan bandlik xizmati o'z funksiyasini bajarmay qo'ydi. Bugungi kunda mamlakatimizda yakka tartibdagi harakatning soni va salmog'i yildan yilga oshib bormoqda. Boz ustiga odam savdosi bu jarayonga o'z salbiy ta'sirini ko'rsatmoqda. Bu yerda shaxsning roli, uning odam savdosi bilan shug'ullanuvchilarga yem bo'lib kelishiga sabab bo'lmoqda.

Ammo, bu degan so'z bu turdagi migratsiyaga davlat o'z ta'sirini o'tkazmayapti degani emas. Bu masala bilan shug'ullanadigan maxsus tashkilotlar bor. Bu alohida mavzu.

АДАБИЁТЛАР:

- ❖ Соатов Н.М., Набиев Х., Набиев Д., Тиллахўжаева Г.Н., Статистика. Дарслик. - Т.: ТДИУ, 2011.
- ❖ Шодиев Х. ва Хабибуллаев И. Статистика бўйича практикum. - Т.: Тафаккур бўстони, 2012.
- ❖ Arzikulov O. ECONOMIC-STATISTICAL ANALYSIS OF THE REGIONAL DEVELOPMENT OF SMALL ENTERPRISES AND MICRO-FIRMS IN THE CONDITIONS OF ACCELERATED ECONOMY //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. - 2022. - Т. 1. - №. 11. - С. 92-105.
- ❖ Arzikulov O. A. Artificial intelligence to increase the efficiency of small businesses //ISJ Theoretical & Applied Science, 08 (100). - 2021. - С. 412-415.
- ❖ Arzikulov O. A. THE ROLE OF SMALL BUSINESS IN DEVELOPED COUNTRIES //Экономика и социум. - 2019. - №. 12. - С. 30-33.
- ❖ Ali o'g'li A. O. RAQAMLI IQTISODIYOTNING JADALLASHUVIDA JIZZAX VILOYATIDA KICHIK TADBIRKORLIK FAOLIYATINI STATISTIK TADQIQ ETISHNING ASOSIY JIHATLARI //International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research. - 2022. - С. 94-96.
- ❖ Ali o'g'li A. O. STATISTICAL STUDY OF DIRECT MAINTENANCE OF SMALL BUSINESS ACTIVITIES IN THE REGIONS //EPRA International Journal of Economic and Business Review (JEER). - 2022. - Т. 10. - №. 6. - С. 30-33.

❖ Арзикулов О. А. Значение малого бизнеса и частного предпринимательства в узбекистана //Экономика и социум. – 2020. – №. 4. – С. 157-160.

❖ Арзикулов О. СТАТИСТИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ МАЛОГО БИЗНЕСА В РЕГИОНАХ //Экономика и образование. – 2022. – Т. 23. – №. 1. – С. 187-192.